

Radio piton – priča o sreći i tuzi

Samedin Kadić, *Radio Piton*, Buybook, Sarajevo, 2021. godina, 244 str.

“U takva je doba ljudima na stol stigao roman ‘Derviš i smrt’. Danas to ljudima zvuči kao pretjerivanje ili kao retorička ekshibicija, ali istina je, preko te se knjige obična jugoslovenska publika upoznala s islamom i muslimanima, s jednim velikim, brojnim i raširenim jugoslovenskim identitetom. Po tome je ‘Derviš i smrt’ neusporediva knjiga. Nijedan drugi roman, nijedno književno djelo, u povijesti socijalističke Jugoslavije nije odigralo ni približno sličnu društvenu, pa i povijesnu ulogu.” Ovako je Miljenko Jergović, pisao o društvenoj ulozi koju je odigrao roman “Derviš i smrt” Meše Selimovića. I vjerovatno je to i bilo baš ovako kako Jergović kaže.

Međutim jugoslovenska publika će se načekati da joj na stol stigne roman preko kojeg će se upoznati sa islamom i muslimanima, onim običnim ljudima s običnim problemima, iz pera čovjeka koji taj identitet poznaje.

Bosanski književnik Samedin Kadić dolazi iz središta zbivanja i zato mislim da neću pogriješiti ako kažem da je prvi ozbiljan socijalni roman koji govori o životu muslimana Bošnjaka, a kojeg je napisao autor koji do najsitnijih detalja poznaje materiju o kojoj piše upravo njegova knjiga *Radio piton*.

Kakva je knjiga *Radio Piton*?

Radio Piton je ozbiljna socijalna priča o problemima mladog čovjeka, a ti problemi nisu samo bosanskohercegovački već, kako to i treba biti, univerzalni. Ono s čime se susreće glavni lik romana, Emir Žara, u poslijeratnom Sarajevu, isto je ono s čime se susreće njegov vršnjak u Istanbulu, Moskvi, Karačiju ili Džakarti. Raditi ono što ti se nudi na tržištu rada ili čekati da radiš ono što voliš, ženiti se ili ne, biti podstanar ili ne, imati djecu ili ne. I kad na svako pitanje odgovoriš sa da, onda neminovno dolazi pitanje *kako*?

Emir Žara je mladi čovjek s ruba Sarajeva, seoskog porijekla, vjernik, obrazovan, ima problema s platom, sa stanom, ženi se, dobija djecu, pokušava stati na noge, sanjari...

Zaposlen je na radiju po kojem se roman i zove. Knjiga nam donosi pregršt emisija kojima poput udice Žara pokušava uloviti pokojeg slušaoca, a slušaoci se sve više i više love i to kapitalci, a, što je i najvažnije, njegovu emisiju rado sluša i načelnikova majka, žena zbog koje je uostalom radio i pokrenut. Emisija se, ustvari, sastoji od priča za koje je čuo od svojih prijatelja iz bosanskih sela, kasaba i mahala, a neke od tih priča, sasvim sigurno, spadaju u sam vrh najljepših ostvarenja bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti. Upravo to njegovo radno mjesto oslikava cjelokupnu društvenu zbilju u kojoj uspjeh ne mora značiti bilo kakav napredak, a čovjekovo materijalno stanje ne samo da ne mora biti bolje, već naprotiv.

Humor u knjizi je vrhunski, težak i grub, spoj kontinentalnog i mediteranskog, baš kakav je i naš čovjek. Međutim, iako knjiga vrvi od “šege i šale” što bi rekli u *Top listi nadrealista*, ona je, ipak, daleko od komedije. A kad već spominjemo nadrealiste treba spomenuti i taj segment u knjizi gdje autor piše o događajima koji su se očito zaista dogodili a djeluju potpuno nadrealno, kao što je, recimo, epizoda s helikopterom na romskoj dženazi. Toj neobičnoj atmosferi svakako najviše doprinose

likovi koji kao da su poispadali iz filma talijanskog neorealizma.

Roman je, naravno, i balkanski. Tokom čitave knjige u savršenom skladu, ruku pod ruku, plešu raspoloženje sreće i tuge. Kažu da je Goran Bregović, na pitanje zašto mu se bend zove *Orkestar za svadbe i sabrane*, odgovorio da je to zato što se kod nas na svadbama i sahranama pjevaju iste pjesme i da se repertoar kojeg oni nude može izvoditi podjednako u obje prilike. Taj fenomen kompleksa balkanske emocije veoma plastično je prikazan u epizodi Žarine svadbe, gdje se ispod očekivanog veselja prostire more tuge, jednako očekivane.

U romanu nailazimo i na fine tople porodične momente kakvi su, recimo, oni kad zajedno pripremaju ašuru ili kad supruga potiče kćeri na činjenje dobrih djela uz ramazan ili kada Žara nenadano pri povratku iz Švicarske dobija priliku da kupi dječici poklone.

Kakav je čovjek Emir Žara?

Kao što nam Dostojevski daje vrlo oskudne informacije o fizičkim osobinama njegovih glavnih likova, ali ih opet možemo vjerno predstaviti u svojoj glavi, isto tako i mi primjećujemo da ni o Žari ne znamo gotovo ništa, osim da se u jednom trenutku udebljao i da bi bilo dobro da je viši bar pet centimetara. S druge strane, znamo da je izuzetno obrazovan, ali, istovremeno, mlad, prostodušan i naivan.

Ipak, takav kakav je, nekako gura kroz život snalazeći se poput šofera koji prvi put pokušava doći u neku zavučenu sarajevsku mahalalu pa svaki put uđe u pogrešan sokak, ali na kraju se, dakako, nekako snađe i stigne na pravu adresu. A ako se ne snađe, onda Žari misli odlutaju i on mašta o pronalasku milion maraka ili eura. On se probija kroz nekakvu EKG geografiju, njegova životna putanja ide gore-dolje pa ravno. Opisujući kretanje svog junaka u knjizi autor nam vizualizira i junakov životni put. Žara se penje u prostoriju na sprat ili se iz nje spušta, silazi niz stubište i penje se uz njega. Dok preseljava,

muči se s krevetom kojeg mora spuštiti niz stubište, pa nakon nekoliko pokušaja mora ga rastaviti i time čin preseljavanja ne biva više samo psihički težak već i fizički. Ili, pritisne po gasu i ošine ravno kroz Sarajevo prema porodilištu gdje mu žena treba roditi. Uvijek sve ide nabrzinu, bilo da vozi suprugu na porođaj ili da leti na hadž ili da putuje u Švicarsku.

Ali, socijalni problemi nisu jedini o kojima Kadić govori. On vrlo vješto piše i o vjerskim pitanjima i problemima, ideologiji i identitetu. A to su pitanja s kojima se susreće gotovo svaka generacija omladinaca (svaka nova čini se sve više), i ne samo ovdje, već širom svijeta.

“Neko misli da smo bili srećni. Ja sam bila srećna kad sam pronašla ljude koji su jednako nesrećni kao ja”, rekla je u jednom intrvjuu Sonja Savić govoreći o svojoj generaciji. I baš kao što se njena generacija, kako Savić nešto kasnije kaže, prepoznavala po patosu, kroz slična stanja prolaze i mnoge generacije muslimanske omladine u Bosni i Hercegovini, a u nekim drugim dijelovima svijeta možda još i više, i na njihovim licima se ponekad oslikavaju problemi izazvani različitim razlozima i okruženjima. Knjiga i o tome govori i zbog toga je, između ostalog, veoma važna.

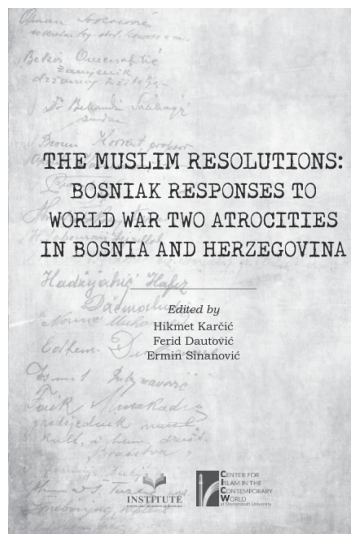
Emir Žara nije junak ili duhovni uzor koji ima jasno zacrtan cilj prema kojem stremi i ne obazire se na probleme koji mu se ispriječuju na putu. On živi dan za dan i ta njegova duhovna strana mu ponekad više dolazi kao sredstvo, a ne ideal. On propovijedi u Švicarskoj drži kako bi potaknuo dijasporu da finansijski pomogne radio, na hadž ga direktor šalje kako mu ne bi morao isplatiti dugove. I baš u tim i sličnim momentima Žara (i čitalac) se zamisli o razlozima i smislovima činjenja određenih životnih obaveza i odluka.

Žara je brz momak, kao što je brz i roman čiji je glavni lik. Dakle, radnja ide veoma brzo, zatim na momente čitalac upada u neko melanholično raspoloženje (epizode na hadžu, na buvljoj pijaci, potok Palež...), a onda

opet naglo ubrazava da bi na kraju usporila i konačno stala.

S obzirom na to da je roman *Radio Piton* svojevrstni nastavak Kadićeve ranije knjige *Paučina*, čitaocu se prirodno nameće pitanje planira li, možda, autor još jednu knjigu o Emiru Žari i njegovoj borbi kroz život. Ako planira, sigurno će obradovati veliki broj čitalaca.

Azem Feriz

Muslimanske rezolucije: Glas civilizacijskog otpora zlu

The Muslim Resolutions: Bosniak responses to World War Two Atrocities in Bosnia and Herzegovina, editors: Hikmet Karčić, Ferid Dautović and Ermin Sinanović, translation: Desmond Maurer, Hikmet Karčić, Center for Islam in the Contemporary World at Shenandoah University, Institute for Islamic Tradition of Bosniacs, Sarajevo/Virginia, 2021

Na 80. godišnjicu donošenja prve u nizu *muslimanskih rezolucija* nastalih u toku Drugog svjetskog rata, Centar za islam u savremenom svijetu Shenandoah Univerziteta (SAD) i Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka javnosti su predstavili publikaciju na engleskom jeziku pod naslovom *The Muslim resolutions: Bosniak responses to World War Two Atrocities in Bosnia and Herzegovina* (Muslimanske rezolucije: bošnjački odgovor na

zločine tokom Drugog svjetskog rata u Bosni i Hercegovini).

Muslimanske rezolucije su historijski fakat i doskora nedovoljno predstavljeno naslijeđe. Posljednjih godina, aktuelizacijom uloge Bošnjaka u Drugom svjetskom ratu, tema o *muslimanskim rezolucijama* dobila je na značaju. Objavljivanje ove publikacije predstavlja doprinos na tom polju.

Nakon uredničkog “Uvoda” slijedi tekst autora Hikmeta Karčića o *muslimanskim rezolucijama* i arhivima u Bosni i Hercegovini i regionu u kojima se nalaze pojedine *rezolucije*. Uz to, Karčić u tekstu donosi kraći pregled objavljenih radova o ovoj temi u zemlji i inostranstvu.

Narednim tekstom u publikaciji *Bošnjačke elite kao potpisnici muslimanskih rezolucija*, autora Ferida Dautovića, otvaraju se teme značaja *rezolucija* i hrabrosti njihovih potpisnika. Dautović na samom početku svoga rada tretira nastajanje prve *rezolucije*, inicijalne – *Rezolucije* udruženja muslimanskih učenjaka *El-Hidaje*. Pri tome ističe važnu ulogu Mehmeda Handžića, začetnika ideje o *rezolucijama*. Akcentirajući da se u svim *rezolucijama* u pročelju nalaze autoriteti iz vjerskog života Bošnjaka ondašnjeg vremena, Dautović ističe da su inicijatori i potpisnici *rezolucija* prije svega religijski učenjaci “koji su uživali povjerenje vodećeg građanskog sloja, zemljoposjednika, begova, kulturnih radnika, akademika i običnih ljudi. *Sarajevsku rezoluciju* je potpisalo 108 pojedinaca, članova bošnjačke elite. Ovo je uključivalo i članove Ulema-medžlisa, vladajućeg tijela Islamske zajednice, direktore i predstavnike islamskih obrazovnih institucija, muslimanskih kulturnih organizacija, šerijatske pravnike, sudske i administrativne službenike i profesore na islamskim obrazovnim institucijama” (str. 22). Naposljetku, zaključuje da su potpisnici *rezolucija* bili ljudi iz vrlo različitih branši, no da je većina imala religijsko obrazovanje ili je pripadala staležu uleme.

Nakon teksta o potpisnicima *rezolucija*, slijedi rad koji sadržajno i ciljem zadire u motive njihovog

donošenja i potpisivanja. U tekstu *Zalaganje za pravdu u islamskoj tradiciji*, autor Ermin Sinanović naglašava postojanje više motiva, no tretira upravo motiv utjecaja islamskog učenja u kontekstu osude fašističkih zločina i zahtijevanja pravde. On se osvrnuo na poziciju pojma pravde u konstitutivnoj tradiciji islama pozivajući se na primjere iz interpretativne tradicije i historije muslimana. Sinanović zaključuje “da su mnogi muslimanski učenjaci vjerovali da su kulturni i civilizacijski progres blisko povezani sa stepenom pravde ustanovljene u datom društvu” (str. 30).

Desmond Maurer u sljedećem tekstu, pod naslovom *Čitajući muslimanske rezolucije*, znatno proširuje razumijevanje konteksta u kojem su *rezolucije* nastajale na poziciju Bošnjaka. Autor nastoji pojasniti društveno-političke okolnosti u Bosni i Hercegovini u prvoj polovini XX stoljeća. U svom radu pažnju skreće na zločine četnika nad Bošnjacima početkom Drugog svjetskog rata, posebno na područjima uz Drinu i u istočnoj Bosni. Autor ističe da su se ti četnički zločini, ustvari, naslanjali na plan velikosrpske ideologije. Nadalje, podsjećajući da su od 1941. kroz 1942. četnici ubili ili protjerali na desetine hiljada muslimana te da su Bošnjaci tih godina imali “sve razloge bojati se širenja plamena koji je već gorio” (str. 56). U posljednjem dijelu rada, Maurer se dotiče brojki ubijenih u Drugom svjetskom ratu na prostorima Jugoslavije. U pogledu značaja *rezolucija* on zaključuje da “rezolucije se pojavljuju kao manjkav odgovor na nemoguću situaciju, ali da zaslužuju naše razumijevanje i poštovanje” (str. 58). Kao sastavni dio svoga rada Maurer je čitateljima ponudio bibliografsku zabilježku i preporuke za čitanje shodno temama koje u svome radu dotiče.

Adnan Jahić u radu *Muslimanske rezolucije 1941.: osamdeset godina kasnije* također donosi širi pregled historijske pozadine nastanka *rezolucija*. Jahić analitički tretira djelovanje manjeg dijela bošnjačke političke elite, u konkretnom slučaju Džafer-bega

Kulenovića, odnosno ono što je pratilo njegov ulazak u vladu NDH. Pri tome, on akcentira pitanje posljedica takve politike po bošnjački narod, kako u toku rata, tako i poslije. Nakon toga, osvrnuo se na temu pojave reakcija, osuda i traženja da se prekinu zločini nad srpskim stanovništvom, ali i zločina četnika nad Bošnjacima. On ističe djelovanje reisu-l-uleme Fehima Spahe tretirajući njegove reakcije upućene vlastima NDH u kojima ukazuje na nepravedan odnos prema Bošnjacima kao i na njihovu nezaštićenost. Jahić to dovodi u kontekst iz kojeg se očituje primarna zadaća religijskog poglavara da zaštiti Bošnjake, što nije uključivalo ravnodušan odnos spram zločina nad Srbima i Jevrejima. “On je, međutim, kao vjerski poglavica, očito smatrao da mu je dužnost pokušati zaustaviti, ili barem ublažiti patnje svojih suvjernika koji su došli na udar protumuslimanski nastrojenih srpskih ustanika, a to je, vjerovao je, mogao postići jedino u okvirima redovne komunikacije sa organima ustaške države, makar ta komunikacija bila impregnirana tonovima ljutnje, kritike i osude. U takvoj komunikaciji za pretpostaviti je da je držao neproduktivnim izazivati zvaničnike NDH upiranjem prstom u nepravde i zločine nad pravoslavcima i temeljem toga umanjivati izgled u pogledu očekivane pomoći muslimanima” (str. 73). Osvrnuvši se na sadržaj prve, *El-Hidajine rezolucije*, Jahić ističe karakteristiku blaže osude zločina u ovoj *rezoluciji*, za razliku od onoga kako se ona inače predstavljala u javnosti. “Autori rezolucije, međutim, ni na jednom mjestu nisu spomenuli divljačko bezakonje nad Srbima, nego samo nevine muslimanske žrtve, ‘koje nedužne padoše u nemirima, koji se ovih dana mjestimično događaju’. Također su smatrali umjesnim osuditi samo one pojedine muslimane ‘koji su na svoju ruku sa svoje strane eventualno napravili kakav bilo ispad i učinili kakvo nasilje’. Ovim su brojni zločini ustaša svedeni na sporadične neredne i ispade do kojih su doveli ‘neodgovorni elementi i neodgojeni pojedinci’, na svoju ruku,

izvan sistema, koji je brižljivo amnestiran od bilo kakve odgovornosti.’ “El-Hidaje” ove pojedince nije nazvala ‘divljim ustašama’, ali je jasno naglasila da ljagu ovih ljudi odbija od sebe i od svih muslimana” (str. 74).

U radu pod naslovom *Odjek Muslimanskih Rezolucija iz 1941. godine* Safet Bandžović kontekstualizira pitanje položaja Bošnjaka u NDH, a uz to i izloženost Bošnjaka odmazdi Srba zbog zločina koje su nad njima počinile ustaše. “Pokušajima kroatizacije bošnjačkog stanovništva, genocidnim pritiscima na srpsko, jevrejsko i romsko stanovništvo, ustaše su razbuktavale plamen šovinističkog požara u kome su oživljeni atavistički elementi vjerskog, nacionalnog, političkog, i klasnog antagonizma i iracionalizma. Pojavom četničkog ravnogorskog pokreta Draže Mihailovića na političkoj i ratnoj sceni, sa ciljevima o velikoj srpskoj državi, ‘očišćenoj’ od nesrpskog elementa, a prije svega od muslimanskog življa, prilike su još više usložnjene”, piše Bandžović (str. 113).

Ukazujući na složene elemente stvarnosti koja je zadesila Bošnjake, Bandžović tematizira reakcije oličene u *rezolucijama* kao nastojanje da se Bošnjaci ograde od ustaških zločina i sačuvaju vlastiti kolektiv, s obzirom na to da su uvidjeli svoju nezaštićenost. Pored ostalog, Bandžović tretira pitanje sadržaja *rezolucija* i njihov karakter te, potom, i reakcije koje su uslijedile nakon njihovog donošenja. “Rezolucije imaju značajno mjesto u dramatičnim zbivanjima 1941. kada su snage osovine bile u velikom osvajačkom zamahu, pa se činilo da je pobjeda naci-fašizma na vidiku. U takvim okolnostima, čuo se ‘veliki glas’ bošnjačkog antifašističkog protesta (...) Antifašizam je odrednica kojom se i Bošnjaci, kao narod, ponose i koja im daje za pravo da kroz historiju civilizacije uspravno koračaju. Pokušaji poricanja bošnjačkog antifašizma su u službi prikrivanja antibošnjačkih politika sa velikoimperijalnim ciljevima, u nastojanjima da se, između ostaloga, odgovornost za njih prikrije i zamagli” (str. 131-132).

Xavier Bougarel se bavio temom *Muslimanske rezolucije 1941: između moralne hrabrosti i političke nemoći*. On jasno ističe moralnu notu koju su slijedile *rezolucije*, pri tome se osvrnuvši na sam sadržaj. Svakako, ukazuje na islamsku i muslimansku pozadinu poduprtu moralnim načelima u kojoj su rezolucije nastale. "Sa ove tačke gledišta, rezolucije 1941. dokazuju da muslimanske elite Bosne i Hercegovine nisu dijelile rasističku i zločinačku ideologiju ustaša te su ostale privržene međureligijskom suživotu koji je tradicionalno karakterizirao Bosnu i Hercegovinu" (str. 134). U drugom dijelu rada Bougarel naglašava slab odziv bošnjačke političke elite tog

doba u odnosu prema zločinima koji su činjeni tada. Pri tome, za primjer navodi i da su na nekim mjestima inicijatori rezolucija bili "relativno marginalni pojedinci ili uglednici sa kompleksnom političkom karijerom" (str. 135).

Marko Atilla Hoare u radu *Bošnjačko-muslimanski otpor ustašama i muslimanske rezolucije 1941.* oslovio je pitanje pozicije Bošnjaka u složenoj situaciji na prostoru Bosne i Hercegovine početkom Drugog svjetskog rata. Prema njegovim riječima, *rezolucije* donose osudu ustaških zločina nad Srbima koji se potom svete Bošnjacima. On ističe da su *rezolucije* kao čin otpora ustaškom režimu rezultirale "masovnom

priključenju muslimana NOP-u i učešćem u revoluciji" (str. 147).

Posljednja četvrtina sadržaja publikacije sadrži integralne prijevode deset *muslimanskih rezolucija* na engleski jezik uz koje su objavljeni faksimili. Prethodno, date su uvodne informacije o svakoj *rezoluciji*. Riječ je o sljedećim rezolucijama: *Rezolucija El-Hidaje, Prijedorska rezolucija, Sarajevska rezolucija, Mostarska rezolucija, Banjalučka rezolucija, Bijeljinska rezolucija, Tuzlanska rezolucija, Zenička rezolucija* a naglašeno je da su ovom publikacijom prvi put javnosti predstavljene dvije novopronađene *rezolucije*, i to s područja Bugojna i Bosanske Dubice.

Hasan Hasić